ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора Житного Олександра Олександровича на дисертацію Карабіна Євгенія Мирославовича на тему: «Кримінально-правова політика у сфері забезпечення охорони діяльності органів кримінальної юстиції», що подана до разової спеціалізованої вченої ради на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» зі спеціальності 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Монополією на правосуддя та забезпечення правопорядку, на імперативні публічні правообмеження, на заходи з відновлення справедливості, на офіційне вирішення юридичних конфліктів на державній території за загальним правилом володіє суверен – держава. Власне, вона наділена повноваженнями на реалізацію функцій правосуддя та підтримання правопорядку. Тому кримінально-охорона нормальної діяльності системи кримінальної юстиції в цілому та окремих її складових, що неможливо без якісної організації кримінально-правової політики в цій сфері, є необхідною для забезпечення справедливого, ефективного та безпечного функціонування правоохоронних органів, судової системи, пенітенціарних установ. Втім, не лише і не стільки інтереси держави є самоціллю такої охорони. Глибинні причини потреби в ній включають потребу захисту правосуддя та верховенства права як найвищих демократичних цінностей, а також забезпечення неупередженості та об'єктивності розслідування кримінальних проваджень й розгляду кримінальних справ, запобігання незаконному втручанню в діяльність судів, прокуратури, органів досудового розслідування, гарантій безпеки учасників юридичних процесів та захист суддів, прокурорів, адвокатів, свідків та потерпілих від загроз, тиску чи помсти, охорону підсудних і засуджених, запобігання ухиленню від відбування покарань і невиконання судових рішень, протидію корупції та зловживанням у системі органів юстиції, у т.ч. запобігання корупційним схемам, які можуть впливати на слідство та судові

рішення, контроль за дотриманням закону представниками правоохоронної системи. Не менш важливою є й задача забезпечення довіри суспільства до кримінальної юстиції, що визначає довіру громадян до держави в цілому (адже люди мають бути впевнені, що їхні права будуть захищені, а злочинці – справедливо покарані). Зрештою, охорона кримінальної юстиції зміцнює авторитет правосуддя, що сприяє підвищенню рівня правової культури в суспільстві та зміцненню позитивних зв'язків держави та її громадян.

Отже, немає щонайменшого сумніву в тому, що тема дисертації Є.М. Карабіна характеризується значною актуальністю.

Існуючі наукові розробки різних аспектів кримінально-правового і кримінологічного забезпечення охорони сфери юстиції (правосуддя) та кримінологічного забезпечення нормального функціонування її в цілому та окремих її секторів безспірно містять значну кількість корисних теоретичних положень і висновків. Однак, низка питань, пов'язаних з організацією і забезпеченням державно-владного реагування на порушення функціонування сфери кримінальної юстиції, витіснення з неї девіацій та аномалій остаточно не вирішена, а розв'язання окремих з них не є безспірним. Зокрема, слід підтримати дисертанта в його гіпотезі, що стан наукового забезпечення в рамках кримінально-правового й кримінологічного знань характеризується наразі перевагою саме першого. Відповідно, потребують подальшого наукового осмислення саме організаційні, інституційні і функціональні аспекти кримінологічної реальності, кримінальної політики щодо захисту сфери кримінальної юстиції. У цьому напрямку залишаються відкритими чимало теоретично і практично важливих питань, які ставить і намагається вирішити дисертант у рецензованій праці.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана на кафедрі політики у сфері боротьби зі злочинністю та кримінального права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Прикарпатського

національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 5 від 01.06.2021 р.). Тематика дослідження узгоджується із Основними науковими напрямами та найважливішими проблемами фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук на 2019-2023 рр., затвердженими постановою президії НАН України від 30.01.2019 р. № 30.

Ступінь обґрунтованості положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації забезпечується кількома необхідними й достатніми чинниками – широтою і різноманітністю опрацьованої джерельної бази, веденням коректної полеміки, вдалою і продуманою логікою викладення матеріалу, яка дозволила повністю виконати поставлені автором дослідницькі завдання. Їх реалізацію підтверджує й аналіз загальних висновків дисертації.

Здобувачем опрацьовано достатню кількість наукових та нормативно-правових джерел (загалом 178 найменувань), які представляють роботи українських та зарубіжних фахівців з теорії держави і права, а також в галузі кримінального, кримінального процесуального права, кримінології, теорії юстиції та інших галузей наук гуманітарного профілю.

Дисертація базується на комплексному, системному підході, характеризується належним рівнем наукових узагальнень. Дослідження базується на поєднанні спеціальних та загальних наукових методів, зокрема: порівняльно-правового, герменевтичного, а також методів дедукції, індукції, аналізу, синтезу.

Використання згаданих методів пізнання, опрацювання значного масиву літературних джерел, вивчення законодавства про кримінальну відповідальність України та відповідного галузевого законодавства дозволило досягти фактичної мети дослідження та виконати у повному обсязі поставлені наукові завдання.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих автором працях. Основні висновки та положення дисертаційного дослідження оприлюднені у восьми наукових

працях: трьох наукових статтях у виданнях, що входять до переліку наукових фахових видань України з юридичних наук, та двох наукових статтях, що додатково відображають результати дисертації, а також у трьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях. Цього достатньо для ознайомлення зацікавлених суб'єктів із науковими здобутками дисертанта.

Результати дисертації ***пройшли відповідну апробацію,*** підсумки розроблення проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення й висновки були оприлюднені дисертантом на наукових заходах: «Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина» (м. Івано-Франківськ, травень 2022), «Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина» (м. Івано-Франківськ, травень 2023 рр.), «Вдосконалення правового регулювання: погляд молодих науковців» (м. Івано-Франківськ, травень 2024).

Практичне значення результатів дослідження не викликає сумнівів, оскільки сформульовані у дисертації теоретичні положення, висновки та рекомендації можуть бути використані у різних теоретико-прикладних аспектах: у законотворчості (при розробці узагальнень та пропозицій щодо удосконалення формування та реалізації кримінально-правової політики у сфері забезпечення охорони діяльності органів кримінальної юстиції); у правозастосовній діяльності (для забезпечення ефективного функціонування органів кримінальної юстиції); у науково-дослідній сфері (для подальших досліджень спеціальних сфер кримінально-правової політики взагалі та щодо забезпечення охорони діяльності органів кримінальної юстиції, зокрема); у навчальному процесі (при викладанні навчальних дисциплін «Кримінальне право» (Особлива частина), «Кримінально-правова політика», підготовці наукової та навчально-методичної літератури).

Оцінюючи наукову новизну рецензованої роботи слід вказати, що за характером і змістом розглянутих у ній питань вона є фактично першою в Україні, у якій на дисертаційному рівні здійснено комплексну кримінально-правову характеристику проблем функціонування кримінально-правової

політики у сфері забезпечення охорони діяльності органів кримінальної юстиції.

Низка теоретичних положень, висновків і рекомендацій дисертанта мають наукову новизну і практичну значимість, цілком достатні для роботи рівня дисертації на здобуття ступеня доктора філософії. Положення, які висуваються на захист, загалом вдало структуровані відповідно до встановлених вимог, є новими або містять значну частку новизни.

До найбільш важливих результатів, які відображають наукову новизну дисертації та виносяться на захист, належать, зокрема, положення, презентовані Є.М. Карабіним вперше:

- кримінальну юстицію визначено одночасно як 1) один із різновидів юстиційної діяльності, спрямованих на реалізацію правоохоронної функції держави та 2) об'єднувальну ознаку, що слугує підставою виділення окремої сфери кримінально-правової політики;

- на основі поділу сфер кримінально-правової політики на загальні та спеціальні, встановлено критерії віднесення кримінально-правової політики у сфері забезпечення охорони діяльності органів кримінальної юстиції до спеціальних сфер;

- побудовано вертикально-горизонтальну модель рівнів кримінально-правової політики, в рамках якої об'єднано зовнішню та внутрішню політику (горизонтальна модель), загальнодержавний, регіональний та локальний рівень (вертикальна модель), і на підставі цього виділено наддержавний та державний (з відповідними підрівнями) рівні кримінально-правової політики у сфері забезпечення охорони діяльності органів кримінальної юстиції;

- доведено, що дорадчі органи є учасниками кримінально-правової політики у сфері забезпечення охорони діяльності органів кримінальної юстиції.

Окремі відомі у кримінально-правовій і кримінологічній науці ідеї в дисертації Є.М. Карабіна удосконалено:

- вчення про критерії виділення загальних та спеціальних сфер кримінально-правової політики, у зв'язку з чим сформульовано об'єднаний критерій «рівень узагальнення правових рішень, методів та способів формування й реалізації»

- перелік органів кримінальної юстиції, в якому на основі європейського досвіду запропоновано застосовувати поняття «орган правопорядку».

У рецензованій роботі дістали подальший розвиток такі положення:

- вчення про інструментально-функціональний підхід до формування кримінально-правової політики у сфері забезпечення охорони діяльності органів кримінальної юстиції;

- розуміння необхідності віднесення адвокатури до складу органів кримінальної юстиції;

- положення про те, що за результатами дослідження будь-якої сфери кримінальної політики має відбутися формування відповідних запитів (у даному випадку – запитів кримінально-правової політики у сфері забезпечення охорони діяльності органів кримінальної юстиції);

- розуміння важливості ідеології кримінально-правової політики для забезпечення ефективної діяльності органів кримінальної юстиції.

Дисертація містить низку інших аргументованих загальнотеоретичних і прикладних пропозицій, які сприймаються позитивно і можуть бути використані в процесі вдосконалення кримінологічного забезпечення охорони діяльності системи кримінальної юстиції та можуть стати основою для подальших наукових розвідок цієї проблематики.

Оцінка змісту та оформлення дисертації. Наукове дослідження Є.М. Карабіна викладено на 201 сторінці, з яких основний текст – 163 сторінки. Дисертація складається з зі вступу, трьох розділів, які охоплюють сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (178 найменувань на 22 сторінках) та додатків (2 сторінки).

Представлений у роботі матеріал побудований логічно і послідовно, дисертацію оформлено відповідно до встановлених МОН України вимог,

викладено достатньо грамотно, літературною мовою, науковим стилем. Положення, висновки та пропозиції, що містяться в науковій праці, характеризуються завершеністю, аргументованістю та послідовністю. Зміст дисертації відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності (081 Право). Дисертація є самостійною, завершеною роботою, у якій відсутні порушення академічної доброчесності.

Анотація містить короткий зміст дисертації, який характеризує основні питання, що розглядаються у роботі, та дає можливість скласти уявлення про проблематику дослідження. Анотація викладена українською та англійською мовами.

У цілому позитивно оцінюючи рецензовану працю, варто звернути увагу на окремі протиріччя, спірні чи, можливо, дещо незавершені положення чи судження, які, на мою думку, потребують або додаткової аргументації, або спеціальних пояснень під час захисту дисертації.

1. Для формування контурів предмету дослідження у першому розділі дисертації Є.М. Карабін описує юстиційну систему, її структуру, визначає місце в ній кримінальної юстиції. Водночас, слід згадати, що наразі в процеси врегулювання юридичних конфліктів, у тому числі й кримінально-правових, включаються механізми відновлювального правосуддя (медіаційні процедури, які, як відомо, містять деякий диспозитивний і навіть приватно-правовий компонент). Бажано під час захисту уточнити позицію дисертанта – чи є місце відновному правосуддю в системі кримінальної юстиції та, відповідно, чи охоплює досліджуваний сектор кримінально-правової політики зазначені практики?

2. Кримінально-правова політика є складними соціальними практиками, специфічною діяльністю, для забезпечення стабільності, ефективності, передбачуваності, наступності якої має існувати певний ідеологічний фундамент, зокрема й певні засадничі ідеї – принципи такої політики (ґрунтовний опис ідеологічних основ кримінально-правової політики здійснено саме прикарпатською кримінологічною школою, перш за все в

роботах її фундатора П.Л. Фріса). Зокрема, на стор. 169 рукопису згадується проблеми ідеологічної складової кримінально-правової політики у сфері забезпечення охорони діяльності органів кримінальної юстиції. Поза тим на стор. 46 автор зазначає про принципи діяльності з реалізації правоохоронної функції (які необхідні їй як і діяльності у будь-якій іншій сфері), а далі у роботі згадано дотримання у правоохоронній діяльності принципів справедливості, законності та верховенства права. У цьому зв'язку дисертанту, як уявляється, варто пояснити, якими є (а, можливо, перш за все, – чи вони існують) спеціальні принципи кримінально-правової політики в сфері охорони кримінальної юстиції?

3. Оскільки дисертацію присвячено саме охороні певного соціально значущого феномену, то це апріорі вказує на усвідомлення дослідником загроз/небезпек. Які існують (можуть виникати) для цього феномену. На мій погляд, бажано було би окремо описати ризики та загрози (традиційні та актуальні й трендові (якщо такі можна виділити) нормальному функціонуванню кримінальної юстиції (корупційні ризики, невиконання рішень агентів системи, втручання та неправомірний вплив в їхню діяльність, їхнє свавілля тощо) що, як уявляється, сприяло би оцінці стану і окресленню перспектив розвитку кримінально-правової політики в сфері охорони діяльності кримінальної юстиції.

4. У роботі увагу сконцентровано на вітчизняній, тобто національній кримінальній юстиції. Втім, у більш глобальному розумінні діяльності кримінальної юстиції існує й міжнародний компонент – зокрема це Міжнародний кримінальний суд, трибунали *ad hoc*. Їх роль для забезпечення правосуддя й відновлення правового порядку для України в умовах війни та у поствоєнному періоді є більш ніж важливою. Втім, у дослідженні такі установи кримінальної юстиції і проблематика охорони їх діяльності не згадуються, що видається дискусійним потребує додаткових пояснень.

5. Одним з положень новизни дисертації є пропозиція про включення до кола суб'єктів кримінально-правової політики в досліджуваній сфері дорадчі

органи. У цілому така ідея не викликає заперечень та підтримується. Втім, вона зумовила деякі питання, спрямовані на уточнення кола відповідного повноважного «контингенту». По-перше, чи входять до такого кола по суті недержавні, але формалізовані й згадані у профільних законах утворення, які впливають на формування складу органів юстиції (як, наприклад, Громадська рада доброчесності). По-друге, чи входять до цього кола установи, які готують правничі кадри та персонал для органів кримінальної юстиції (заклади вищої освіти, у тому числі зі специфічними умовами навчання)? По третє, чи входять до контингенту таких суб'єктів дисциплінарні органи системи юстиції (наприклад, Вища рада правосуддя, Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів)?

Втім, перелічені дискусійні позиції складають підґрунтя для подальших досліджень та продовження роботи по удосконаленню наукової думки, підтверджують творчий характер праці, яка добре підготовлена і належним чином оформлена. Висловлені в цьому відгуку зауваження і побажання стосуються дискусійних питань, не впливають на високий науковий рівень дисертації, не піддають сумніву основні наукові результати, отримані здобувачем. Слід констатувати, що дисертант довів свою здатність самостійно здійснювати дослідження в галузі кримінології й кримінального права. Аналіз дисертації дозволяє стверджувати, що визначені в роботі дослідницькі завдання дисертантом виконано й поставленої дослідницької мети досягнуто.

Все вищезазначене дає підставу для наступного узагальненого висновку: дисертаційне дослідження **Карабіна Євгенія Мирославовича на тему «Кримінально-правова політика у сфері забезпечення охорони діяльності органів кримінальної юстиції»** відповідає спеціальності 081 «Право». Воно є завершеною кваліфікаційною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що у сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має істотне значення для кримінологічної науки та практики. Дисертація відповідає вимогам, передбаченим Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради

закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44), а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Офіційний опонент –
завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України **Олександр ЖИТНИЙ**

27 лютого 2025 року